

OSMANISCHE SPRICHWÖRTER (1865) ADLI ESERDEKİ TÜRK ATASÖZLERİ VE BU ATASÖZLERİNİN TELAFFUZU -V-

Tuncay BÖLER*

Özet

1928 Harf İnkılabı'ndan önce Avrupalı bilginler tarafından Latin harfleriyle yazılan transkripsiyon metinleri (transcribed texts), Türk dili araştırmaları için oldukça önemlidir. Ana dili Türkçe olmayanların elinden çıkması sebebiyle birtakım yanlışları ihtiva edebileceği hatırdan uzak tutulmaması gereken transkripsiyon metinlerinin yazılış amaçları farklı farklı olsa da bunlar -özellikle sözcüklerin telaffuzlarına yani konuşma diline de yer verdikleri için- ses bilgisi ve başka açılardan önemli birer kaynaktır. Bu türden eserler üzerinde Batı'da 1900' lü yılların başında birtakım incelemeler yapılmaya başlanmışken Türkiye'deki araştırmalar 1990' lı yıllara kadar sarkmıştır. Günümüzde Almanca, Fransızca, İtalyanca, İngilizce yazılmış birtakım transkripsiyon metinleri üzerinde yapılan çalışmalar hâlâ devam etmektedir. Burada konu edilen atasözlerine kaynaklık eden *Osmanische Sprichwörter* (Osmanlı Atasözleri) 1865'te Viyana'da yayımlanmış transkripsiyon metinlerindedir. Eserde 500 atasözü bulunmaktadır. Bilindiği gibi Arap alfabesi ile yazılan sözcükler genellikle kalıplaşmış bir imlaya sahip oldukları için çoğu zaman telaffuzu örter, tam olarak göstermezler. *Osmanische Sprichwörter*'de hem Alman ve hem de Fransız transkripsiyon sistemine göre atasözlerinin telaffuzları yazıya yansıtılmaya çalışılmış, böylelikle bizler için imla ile telaffuz arasındaki farklılıkların görülmesi imkânı ortaya çıkmıştır. Makalede *Osmanische Sprichwörter*'de bulunan 100 (401-500) atasözü değerlendirilmiş, bu atasözlerinde yer alan sözcük ve eklerin telaffuzları ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ses Bilgisi, Telaffuz, Transkripsiyon Metinleri, Atasözü.

TURKISH PROVERBS AND THEIR PRONUNCIATION IN OSMANISCHE SPRICHWÖRTER (1865) -V-

Abstract

Transcribed texts written in Latin letters by European scholars before the Letter Revolution of 1928 are very important for Turkish studies. It should be noted that they may contain some mistake as they are the works of non-native speakers. While these texts may have been written for other purposes, they are nonetheless significant phonological resources as they include pronunciation of words, i.e colloquial language. Studies on these type of works started in early 1900s in the West whereas they started in 1990s in Turkey. Transcribed texts written in German, French, Italian and English are currently being studied. The subject of this study is the transcribed texts of *Osmanische Sprichwörter*, published in 1865 in Vienna. It contains 500 proverbs. Words written in Arabic alphabet mostly obscured pronunciation as they had rigid, structured orthography. In *Osmanische Sprichwörter*, the pronunciation of proverbs are given both in German and in French transcription systems and thereby it was made possible to ascertain the difference between orthography and pronunciation. In this study, 100 (401 to 500) proverbs were evaluated. The pronunciations of the words and affixes were discussed.

Keywords: Phonetics, Pronunciation, Transcribed Texts, Proverb.

* Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, el-mek: tuncayboler@gmail.com

Giriş

Arap alfabesi dışındaki alfabelerle yazılan Türkçe metinler Türkoloji’de “transkripsiyon metinleri” adıyla bilinmektedir. Çoğunlukla pratik konuşma kitapları, gramer, sözlük ve tekst örneklerinden oluşan transkripsiyon anıtlarının en önemli tarafı sözcük ve eklerin telaffuzlarını ortaya koymalarıdır. Bu metinlerdeki Arap harfli örnekler, eskiden beri kullanılan imlayı, Latin harfli örnekler ise telaffuzu yansıtmaktadır (Kartallıoğlu, 2010: 2).

Transkripsiyon metinlerinin diğer bir özellikleri de birçoğunda Türk atasözlerine yer verilmesidir. Atasözlerinin kısa ve özlü olmaları, gramer özellikleri yanında kültür ve gelenek barındırmak bakımından avantajlı olmaları bu eserlerde yer bulmak açısından mühim bir rol oynamaktadır.

Türkoloji araştırmaları tarihinde *transkripsiyon metinleri* ve *atasözü* anahtar sözcükleri ile ilk akla gelen eserlerden biri hiç şüphesiz H. Megiser tarafından 1612 yılında Leipzig’de yayımlanan *Institutionum Linguae Turcicae Libri Quator* başlığını taşıyan ve Avrupa’da yayımlanan Türkçe gramerdir (Durmuş, 2017: 660). H. Megiser’in bu ve başka yazarların araya giren diğer birçok eserinden sonra 1865 yılında yazılan *Osmanische Sprichwörter* adlı transkripsiyon metni de atasözlerinden hareketle yabancılara Türk dilini öğretmek amacı güden transkripsiyon metinlerinden biridir.

Osmanische Sprichwörter’deki Türkçe atasözleri Alman ve Fransızların okuyabilmeleri amacıyla Latin harfleriyle de gösterilmiştir. Böylelikle araştırmacılar için birçok sözcük ve ekte Arap alfabesinin engellediği telaffuzları görme imkânı doğmuştur. Zira eski yazı sistemi (=Arap alfabesi) söyleyişteki çeşitliliği gizleyen bir karakter taşımaktadır (Duman 2005: 4).

Transkripsiyon metinleriyle ilgili olarak bir konuyu daha ifade etmekte yarar vardır. Anıtların bir ana dili konuşurunun elinden çıkmadığı iyice bilinmelidir (Hazai 2012: 33). Bu nedenle transkripsiyon metinlerindeki kayıtlar her şeye rağmen ihtiyatla karşılanmalıdır.

Makalede *Osmanische Sprichwörter* hakkında bilgi verildikten sonra eserdeki atasözleri (401-500 arası) incelenmiş, sonuç bölümünde atasözlerindeki kimi sözcük ve eklerin telaffuzları değerlendirilmiştir. Çalışmamızda transkripsiyon metinlerinden hareket ederek “hakiki Türkçe damarı” bulup çıkarmak (Hazai 2012: 35) hedeflenmiştir.

Osmanische Sprichwörter (=OS, Osmanlı Atasözleri)

Viyana Doğu Dilleri Akademisi (VDDA) öğrencileri M. Pasetti Ritter Von Friedenburg, A. Rehn, A. Bargehr, J. Günner, E. Von Sauer-Czaky-Nordendorf, E. Trechich ve direktör Ottokar Maria Freiherr von Schlechta-Wssehrd tarafından hazırlanan OS’nin yayım tarihi 1865’tir. Eserde ele alınan atasözlerinin VDDA’ya mensup iki eski öğrenci tarafından hazırlanan el yazmaları koleksiyonu ile Güvahi’ye ait el yazması esere dayandığı ön sözde ifade edilmiştir.

OS’de yer alan atasözü sayısı 500’dür. Atasözleri Osmanlı alfabesiyle verilirken sadece ilk 250’sinde okuma işaretleri yani hareketler kullanılmış, atasözlerinin ikinci yarısında ise hareket önemsizdir. Ayrıca, eserin amacı Alman ve Fransızlara Türk dilini öğretmek olduğu için böyle yapılmasında “kolaydan zora” geçiş düşüncesinin etkili olduğundan kitabın başında bahsedilmiştir. Yine OS’de belirtildiğine göre, eserde orta bir yol izlenerek hem “oryantal yazma” yani kalıplaşmış imlaya sadık kalınmaya hem de telaffuzlar gösterilmeye çalışılmıştır. Hatta, eserde telaffuza daha fazla önem verildiğinin özellikle üzerinde durulmuştur.

OS’nin bir başka hedefi, Alman ve Fransızlara herhangi bir öğretime ihtiyaç duymadan Osmanlıca yazıları okuyup anlamının başlangıçtaki zorluklarını aşabilmelerinde kolaylık sağlamaktır. Bununla birlikte eserde aynı kolaylık kendisini Almanca ve Fransızca metinler konusunda yetiştirmek isteyen Türklere de sunulmak istenmiştir. Bu çift taraflı

sorumluluğu yerine getirmek için de mümkün olduğunca basit metinler seçilmiş, bu konudaki en iyi seçeneğin, atasözleri olduğu düşünülmüştür.

OS’de Osmanlı harfli metne yapılan ilaveler şunlardır:

Satır altı (Almanca ve Fransızca) Tercüme

Osmanlı harfli metinlerin altında atasözlerinin sözcük sözcük Almanca ve Fransızca tercümeleri verilmiştir. Bununla herhangi bir öğreticiye gereksinim duyulmadan çalışılabilmesi hedeflenmiştir. Ön sözde başka dillerde yaygın ve başarılı bir şekilde kullanılan bu metodun ilk kez (?) Batı Türkçesine ayrıntılı bir biçimde uygulandığının ifade edilmesi ilgi çekicidir.

Telaffuz

OS’de atasözlerinin Osmanlı harfli yazımları yanında telaffuzlarına yani konuşma dilindeki biçimlerine de yer verilmiştir. Bu yapılırken biri Alman diğeri Fransız olmak üzere iki ayrı transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Eserde atasözlerinin ses bakımından “İstanbul’un en seçkin çevreleri”nde konuşulan dile uyarlanmaya çalışıldığının ifade edildiğini burada belirtmek gerekir.

Almanca ve Fransızca Tercüme

Burada atasözlerinin Almanca ve Fransızcaya tercümeleri verilmiştir. Bu tercüme kimi zaman atasözünün ifade ettiği anlama sahip söz konusu dillerde yer alan başka bir atasözünün verilmesi şeklinde yapılmıştır.

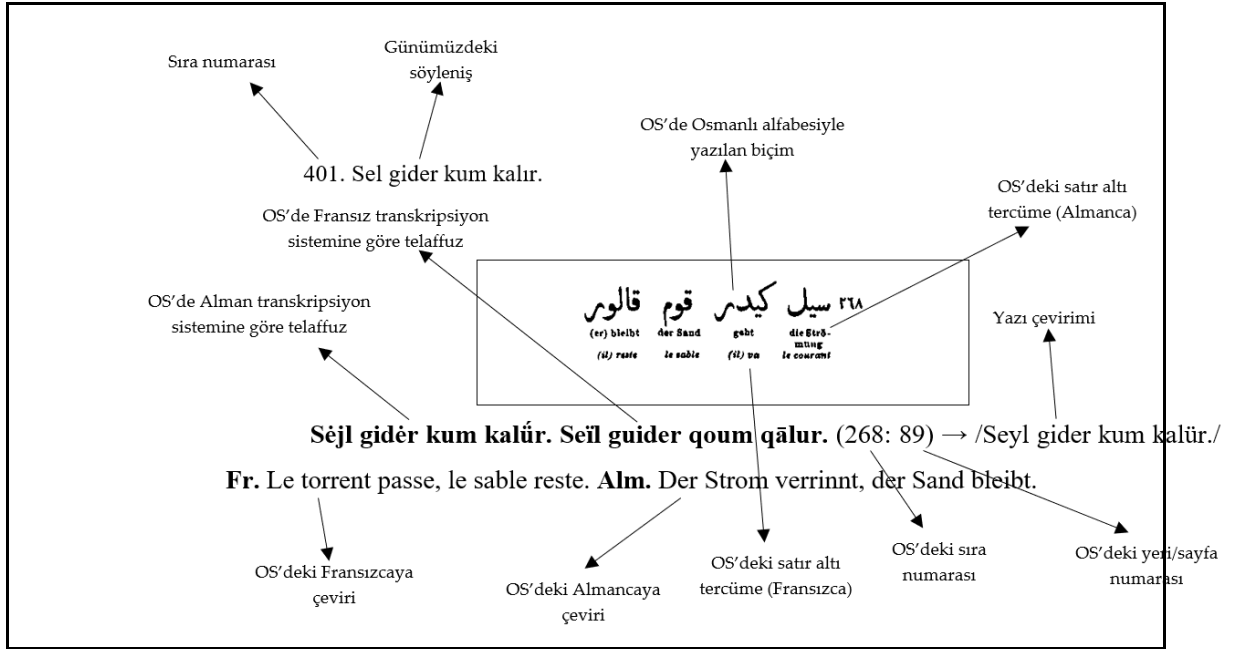
Sözlük

OS’nin sonunda atasözlerinde bulunan birtakım sözcüklerin Almanca ve Fransızca karşılıklarının yer aldığı bir sözlük de bulunmaktadır.

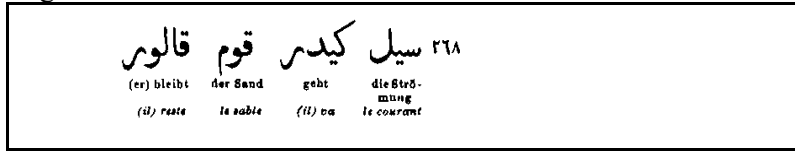
OS’deki Atasözleri

Aşağıda OS’deki 100 (401-500)¹ atasözü günümüzdeki biçimlerine göre alfabetik sıraya dizilerek şemada yer alan bilgiler dâhilinde verilmiştir.

¹ Eserdeki diğer atasözleri şu yayınlarda ele alınıp değerlendirilmiştir: BÖLER, T. (2018). “Osmanische Sprichwörter (1865) Adlı Eserdeki Türk Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Telaffuzu”. *V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, s. 850-865; BÖLER, T. (2020). “Osmanische Sprichwörter (1865) Adlı Eserdeki Türk Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Telaffuzu -II-”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 49, s. 39-71; BÖLER, T. “Osmanische Sprichwörter (1865) Adlı Eserdeki Türk Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Telaffuzu -III-” (Yayımlanmak üzere hakem sürecindedir.); BÖLER, T. (2020). “Osmanische Sprichwörter (1865) Adlı Eserdeki Türk Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Telaffuzu -IV-” (*Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*’nde yayın aşamasındadır.)

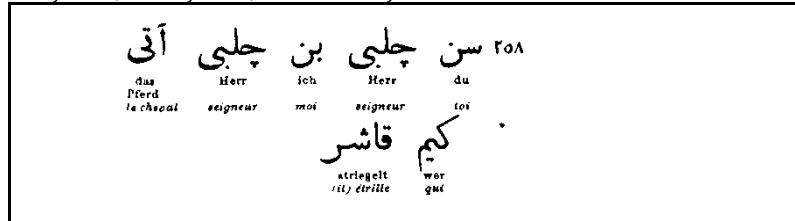

401. Sel gider kum kalır.

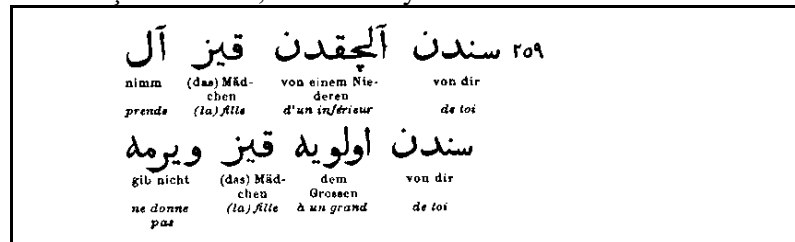
Sئل گیدر کوم کالور. سئل گیدر قوم قالور. (268: 89) → /Seyl gider kum kalür./
Fr. Le torrent passe, le sable reste. Alm. Der Strom verrinnt, der Sand bleibt.

402. Sen çelebi, ben çelebi, atı kim kaşır.

Sئن tschelebı bئن tschelebı atı kim kaschır. Sen tchelebi ben tchelebi atı kim qáčhyr. (258: 87) → /Sen çelebi ben çelebi atı kim kaşır./ **Fr. Je suis seigneur, tu es seigneur; qui étrillera le cheval? Alm. Ich bin ein Herr, du bist ein Herr; wer wird nun das Pferd striegeln?**

403. Senden alçaktan kız al, senden uluya kız verme.

Senden altschakdan kıf ál senden ulujá kıf wërme. Senden áltchaqdan qyz ál senden oulouña qyz vermè. (259: 87) → /Senden alçakdan kız al senden uluya kız verme./ **Fr. Prends femme dans une condition au dessous de la tienne, et ne maria pas ta fille à un homme au dessus de ton état. Alm. Heirathe die Tochter eines Niederen, und gib deine Tochter keinem Vornehmeren als du.**

404. Senden büyük ile alışveriş etme.

سندن بيوك ايله آليش وپريش ۲۶۰			
Handel commerce	mit avec	gross grand	von dir de toi
آيتمه			
mache nicht ne fais pas			

Sendèn büjûk ilè alışveriş etme. Senden buïuk ilè âlych verich etmè. (260: 87) → /Senden büyük ile alışveriş etme./ **Fr.** Avec plus grand que toi n'entreprands pas d'affaires. **Alm.** Mit einem Grösseren als du mache keine Geschäfte (Mit grossen Herren ist schlecht Kirschen essen).

405. Senden devletli olan ile ortak olma.

سندن دولتلو اولان ايله ۲۶۱			
mit avec	der Seiende celui qui est	mächtig (reich) puissant (riche)	von dir de toi
اورتاق اولمه			
sei nicht Genosse ne sois pas comyagnon			

Sendèn dewletlû olân ilè ortâk olma. Senden devletlu olân ilè ortâq olma. (261: 87) → /Senden devletlû olan ile ortak olma./ **Fr.** Ne t'associe pas à plus puissant que toi (L'amitié disparaît où l'égalité cesse). **Alm.** Mächtigere als du wähle nicht zu Genossen.

406. Senden kuvvetli ile tutuşma.

سندن قوتلو ايله طوتشمه ۲۶۲			
werde nicht handgemein ne lutte pas	mit avec	stark fort	von dir de toi

Sendèn kuwwetlû ilè thutüşma. Senden qouvvetlu ilè thoutouchma. (262: 87) → /Senden kuvvetlû ile tutuşma./ **Fr.** Ne lutte pas contre plus fort que toi. **Alm.** Mit dem Stärkeren binde nicht an.

407. Senin parmağın ile seni ölç.

سنىڭ پرمغىڭ ايله سنى اولچ ۲۶۳				
miss mesure	dich toi	mit avec	dein Finger ton doigt	deiner le tien

Senÿn parmaghÿn ilè sení öltsch. Senÿñ parmaghÿñ ilè seni eultch. (263: 89) → /Senin~seniñ parmağın~parmağın ile seni ölç./ **Fr.** Measure-toi à ton aune. **Alm.** Miss dich mit deinem eigenen Finger (nach dem Massstabe deiner selbst).

408. Serçeden korkan darı² ekmez.

سرچەدن قورقان دازى ۲۶۴		
Hirse du millet	der sich Flüchtende celui qui craint	von dem Sperling du moineau
اکمز		
(er) äkt nicht (il) ne sème pas		

² Bu atasözünde *darı* sözcüğü Osmanlı alfabesiyle sehven دازى biçiminde yazılmıştır.

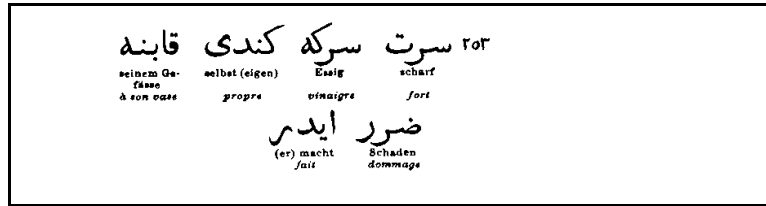
Sertschedèn korkàn darí ekméf. Sertcheden qorqān dāri ekmez. (254: 85) → /Serçeden korkan dari ekmez./ **Fr.** Qui craint les moineaux ne sème pas de millet. **Alm.** Wer die Sperlinge scheut, wird keine Hirse säen.

409. Serçede ötmek yok, narası çok.

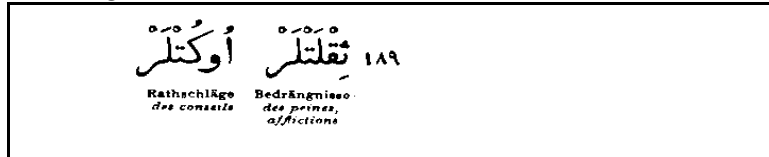
Sertschedè ötmèk jòk naresí tshòk. Sertchedè eutmek iòq na 'reçi tchoq. (255: 85) → /Serçede ötmek yok naresi~na'resi çok./ **Fr.** Le moineau ne chante pas, mais ses cris en sont d'autant plus percants. **Alm.** Der Sperling singt nicht, doch um so stärker lärmt er.

410. Sert sirke kendi kabına zarar eder.

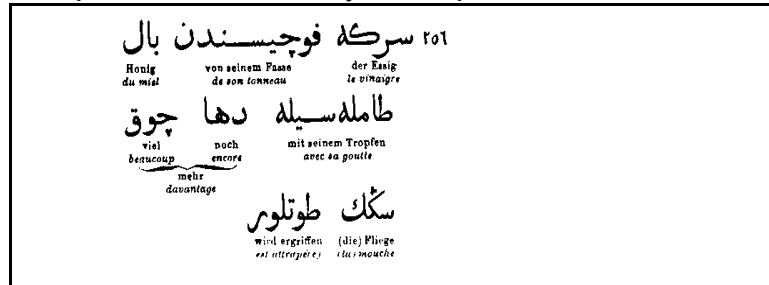
Sert sirkè gendý kabinà faràr edèr. Sert sirkè guendý qābina zarar eder. (253: 85) → /Sert sirke gendi kabına zarar eder./ **Fr.** Vinaigre trop fort endommage son vase. **Alm.** Zu scharfer Essig schadet dem eigenen Topfe (Allzuscharf macht schartig).

411. Sıkletler öğütler.

Syketlèr öjütler. Syqletler euütler. (189: 63) → /Sıkletler öyütler./ **Fr.** Malheur porte conseil. **Alm.** Noth bringt Rath.

412. Sirke fiçısından bal damlamasıyla daha çok sinek tutulur.

Sirkè fytschysindàn bal dhamlasüle dahà tshok sinèk thutulúr. Sirkè fytschysindan bāl dhāmlasüle daha tchoq siñek thoutoulour. (256: 85) → /Sirke fiçısından bal damlasıle daha çok sinek~siñek tutulur./ **Fr.** On prend plus de mouches avec une goutte de miel qu'avec un tonneau de rinaigre. **Alm.** Mit einem Tropfen Honig fängt man mehr Fliegen als mit einem Fass Essig.

413. Son pişmanlık assı kalmaz.

صوڭ	پشيمانلق	اصي	قالماز
281			
zuletzt	Reue	Nutzen	(es) bleibt nicht (ist) ne reste pas
	regret	profit	

Bön peschimanlyk aßby kalmáf. Soñ pechimānlyq ascy qālmāz. (281: 93) → /Son~soñ peşimanlık assı kalmaz./ **Fr.** Regret tardif ne sert à rien. **Alm.** Späte Reue fruchtet nichts.

414. Sonra gelen kim ise kapıyı o kapar.

اول	قپار	صكره	كلان	كم	ايسه	قپوي
277						
Jener	(er) schliesst (is) ferme	später	der Kommende	qui	wenn ist (soit)	die Thüre la porte
celui-là		après	qui vient	conque		

Bõñra gelèn kım isè kapujı ol kapār. Soñra guelen kım içè qapouü ol qapār. (277: 91) → /Sonra~soñra gelen kim ise kapuyı ol kapar./ **Fr.** C'est le dernier venu qui ferme la porte. **Alm.** Wer zuletzt kommt, der schliesst die Thüre (Wer zuletzt kommt, malt zuletzt).

415. Sora sora Kâbe bulunur.

صوره	صوره	كعبه	بولنور
280			
fragend	fragend	die Kaaba	wird gefun- den se trouve
en interro- geant	en interro- geant	la caba	

Borá Borá kjabè bulunúr. Sora sora kea`bè boulounour.** (280: 93) → /Sora sora Kâbe~Kâ`be bulunur./ **Fr. A force d'interroger on va à la Mecque (Qui langue a à Rome va). **Alm.** Mit fragen und wieder fragen kömmt man bis Mekka.

416. Söylemek gümüş ise söylememek altındır.

سويلك	كوش	ايسه
267		
aprecen	Silber	wenn ist (si est)
parler	argent	
	سويلامك	التوندر
	ist Gold	nicht aprecen
	est de l'or	ne pas parler

Söjlemék gümüş isè söjlememék altındır. Seulemek gumuch içè seulememek altındır. (267: 89) → /Söylemek gümüş ise söylememek altındır./ **Fr.** Parler c'est de l'argent, se taire, c'est de l'or. **Alm.** Sprechen ist Silber, Schweigen ist Gold.

417. Sözü fikredip söyle.

سوزي	فكر	ايدوب	سويله
266			
das Wort	Erwägung	mache	aprich
la parole	réflexion	fait	parle

Söfi ftkr edüp söjlè. Seuzi fikr edoup seuilè. (266: 89) → /Sözi fikredup söyle./ **Fr.** Pense d'abord ensuite parle. **Alm.** Zuerst denke und dann sprich.

418. Sözü'nün eri ol.

Söfynÿn eri öl. Seuzynÿn eri ol. (265: 89) → /Sözüm~sözüm eri ol./ **Fr.** Soyez homme de parole. **Alm.** Sei der Mann deines Wortes (Ein Mann, ein Wort).

419. Su uyur, düşman uyumaz.

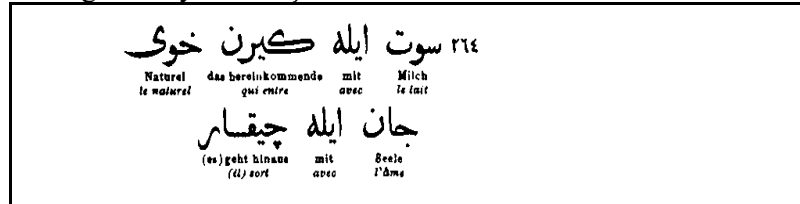
Bü ujür düşmèn ujumáf. Sou ouïour duchmen ouïoumáz. (279: 91) → /Su uyur düşmen uyumaz./ **Fr.** L'eau dort, l'ennemi ne dort pas. **Alm.** Das Wasser schläft, der Feind nicht.

420. Suyu getüren ile testiği kiran birdir.

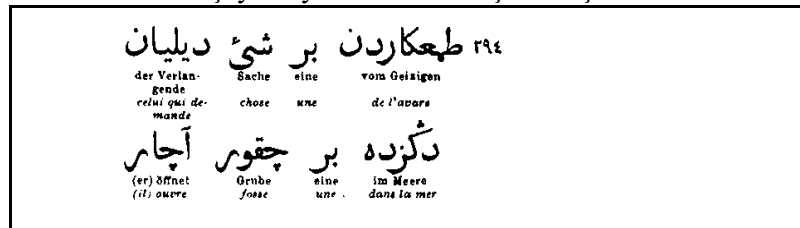
Bujú getürèn ilè destijî kirân bir dir. **Souïou gueturen ilè destii qirân bir dir.** (282: 93) → /Suyu getüren ile destiyi kiran birdir./ **Fr.** Celui qui porte l'eau est aussi celui qui casse la cruche. **Alm.** Wer das Wasser holt, zerbricht auch den Krug.

421. Süt ile giren huy can ile çıkar.

Süt ilè girèn chuj dschân ilè tschykâr. Sut ilè guiren khouï djân ilè tchyqâr. (264: 89) → /Süt ile giren huy can ile çıkar./ **Fr.** Ce que nous suçons avec le lait ne nous quitte gu'avec la vie. **Alm.** Was wir mit der Milch eingesogen, verlässt uns nur mit der Seele.

422. Tamahkârdan bir şey dileyen denizde bir çukur açar.

Thamahkjardân bir schêj dilejèn denifdè bir tshukûr atschâr. Thama' kiârdan bir cheï dileïen deñizdè bir tchouqour âtchâr. (294: 97) → /Tamahkârdan~tama' kârdan bir şey dileyen denizde~deñizde bir çukur açar./ **Fr.** Demander des largesses à l'avare, c'est vouloir

creuser une fosse dans la mer. **Alm.** Vom Geizigen etwas haben wollen, heisst im Meere graben wollen.

423. Tatar babasını dahi satar.

تَاتَارْ بَابَاسِنُ دَخِي صَاتَارْ ۱۷۷			
(er) verkauft (il) vend	auch aussi	seinen Vater son père	der Tatar le Tatare

Tatâr babasın dahî Batâr. Tâtâr bâbâsin dahi sâtâr. (177: 61) → /Tatar babasin dahi satar./ **Fr.** Le Tatare vend même son père. **Alm.** Der Tatar verkauft auch seinen Vater.

424. Tatlı dil yerden yılanı çıkarır.

۲۸۴ طاتلو دل یردن ییلانی			
die Schlange le serpent	vom (aus dem) Bollen de la terre	Zunge langue	süss doux (douce)
چیقارر			
(sie) zieht heraus fait sortir			

Thatlú dil jerdên jilanı tschykarúr. Thätlu dil ierdên ülâni tchyqârur. (284: 93) → /Tatlü dil yerden yilani çıkarúr./ **Fr.** Avec de douces paroles on fait sortir de terre les serpents. **Alm.** Mit süssen Worten lockt man Schlangen aus der Erde.

425. Tavşan ne küçük, kulağı ne büyük.

۲۸۹ طاوشان نه کوچك قولاغی			
sein Ohr son oreille	klein petit	wie comment	der Hase le lièvre
نه بیوک			
gross grande			
wie comment			

Thawschân nê kütschúk kulaghı nê büjük. Thāvchān nê kutchuk qoulāghi nê buïuk. (289: 95) → /Tavşan ne küçük kulağı ne büyük./ **Fr.** Que le lièvre est petit et que ses oreilles sont grandes! **Alm.** Wie klein ist der Hase, und wie gross sind seine Ohren!

426. Tavuk sesi iraktan kaba gelir.

۲۹۰ طاوق سسی ایراقدن قبا			
rauh rude	von Weitem de loin	seine Stimme sa voix	das Huhn la poule
کلور			
kômmt vient			

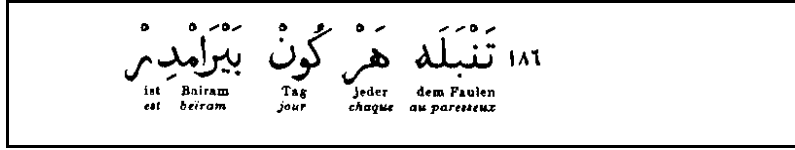
Thauk sesı irakdan kabâ gelür. Thāouq seçi irāqdan qabā guelur. (290: 95) → /Tauk sesi irakdan kaba gelür./ **Fr.** De loin le cri de la poule paraît rude. **Alm.** Von Weitem scheint die Stimme der Henne rauh.

427. Tekkeye hizmet eden tekkeden geçinir.

۱۸۳ تَكْكِيدَه خِدْمَت ايدَن			
der Thuende celui qui fait (rend)	Dienst service	dem Kloster au monastère	
تَكْكِيدَن كَجْنور			
(er) lebt vit		vom Kloster du monastère	

Tek jejë chyfmèt (chydmet) edèn tekjedèn getschinúr. Tekieë khызmet (khydmet) eden tekieden guetchinur. (183: 63) → /Tekyeye hizmet (hıdmet) eden tekyeden geçinür./ **Fr.** Qui sert le monastère vit du monastère. **Alm.** Wer dem Kloster dient, lebt von dem Kloster.

428. Tembele her gün bayramdır.

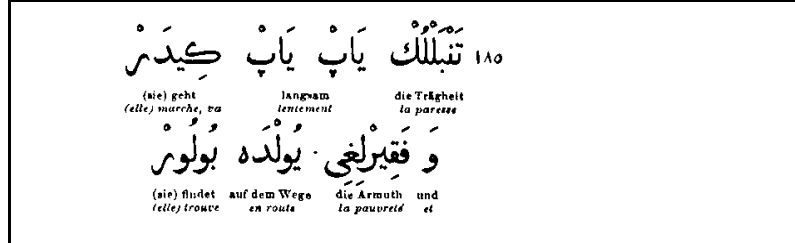
Tembelê her gün bejrâmdir. Tembelê her gün beîrâmdir. (186: 63) → /Tembele her gün beyramdır./ **Fr.** Pour le paresseux chaque jour est une fête. **Alm.** Dem Faulen ist jeder Tag ein Festtag.

429. Tembel kudretim yoktur der.

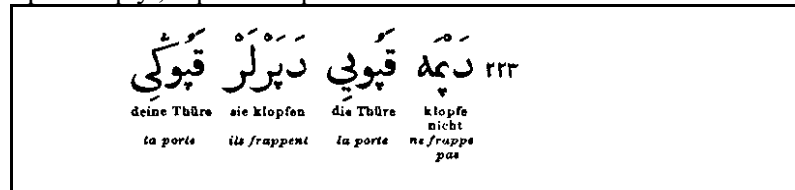
Tembel kudretüm jökdir der. Tembel qoudretim iöqdir der. (184: 63) → /Tembel kudretim yokdır der./ **Fr.** Le paresseux prétend manquer de force. **Alm.** "Mir fehlt die Kraft", sagt der Träge.

430. Tembellik yap yap gider ve fakirliği yolda bulur.

Tembellyk yap yap gidêr we fakirlyghî joldâ bulur. Tembelyk iâp iâp guider vè faqîrlyghî iolda boulour. (185: 63) → /Tembellik yap yap gider ve fakirliği yolda bulur./ **Fr.** La parasse marche lentement et trouve la misère en route. **Alm.** Die Trägheit schreitet langsam und findet das Elend unterwegs.

431. Tepme kapıyı, teperler kapını.

Tèpme (dèpme) kapujî deperlêr kapunî. Tepmè (depme) qapouïi teperler qapouñi. (223: 75) → /Tepme (depme) kapuyi deperler kapuni-kapuñi./ **Fr.** Qui frappe à la porte d'autrui s'attende qu'on frappera chez lui. **Alm.** Klopfst du an fremdem Orte, klopft man an deiner Pforte.

432. Tez giden tez yorulur.

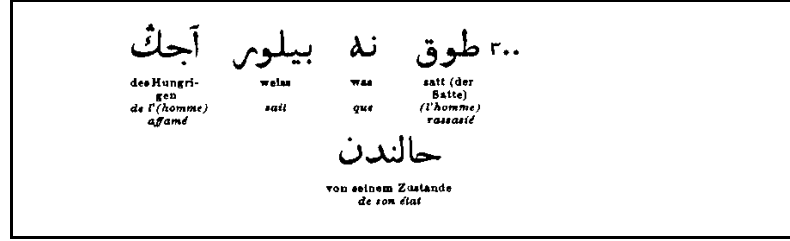
Tif gidèn tif jorulúr. Tîz guiden tîz ioroulour. (188: 63) → /Tiz giden tiz yorulur./ **Fr.** Qui marche vite se lasse vite. **Alm.** Wer schnell geht, ermüdet schnell.

433. Tilkinin akıbet geleceği kürkünün dükkânıdır.

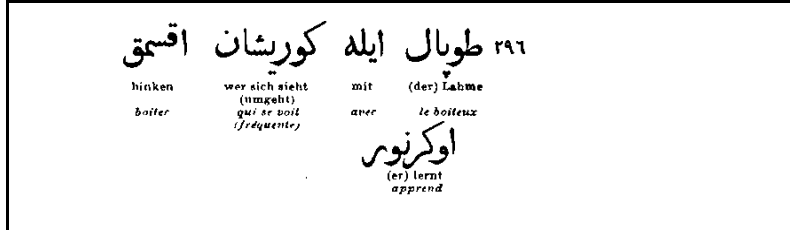
Tilkinÿn (dilkünÿn)³ akıbet geledeşejî kürkdschinÿn dükkjanıdır. Tilkinÿñ (dilkunÿñ) 'aqıbet gueledjeî kurkdjinyñ dukkiänidir. (233: 79) → /Tilkinin~tilkinin (dilkünin~dilkünin) akıbet~'akıbet geleceyi kürkcinin~kürkciniñ dükkânıdır./ **Fr.** Tout renard va finir chez le pelletier. **Alm.** Das Endziel aller Füchse ist die Pelzhandlung.

434. Tok ne bilir açın hâinden.

Thok nè bilür adschÿn halindän. Thoq nè bilur âdjyñ hâindan. (300: 99) → /Tok ne bilür acın~acıñ halindan./ **Fr.** Estomac plein que sait-il de la faim. **Alm.** Was weiss der Satte wie der Hunger thut.

435. Topal ile görüşen aksamak öğrenir.

Thopâl ilè görışen aksamak öjrenür. Thopâl ilè gueurichen aqşamaq eurenur. (296: 97) → /Topal ile görışen aksamak öyrenür./ **Fr.** Qui hante les boiteux finit par boiter lui-même. **Alm.** Wer mit Lahmen umgeht, hinkt zuletzt selbst.

³ OS' de *dilkunÿn* (?).

436. Tutulmayan uğru beyden doğru.

٢٩٧	طوتليان	اوغرى	بكدن
	von dem Fürsten	Dieb	(der) nicht gefangen
	(als ein Fürst)		werdende
	du prince	le voleur	qui n'est pas pris
	qu'un prince)		
		طوغرى	
		rechtlich	
		honnête	

Thutúlmajàn oghrú bejdèn dhoghrú. Thoutoulmaïān oghrou beiden dhoghrou. (297: 97) → /Tutulmayan uğru beyden doğru./ **Fr.** Tout voleur semble honnête avant qu'on ne l'arrête. **Alm.** So lang man den Dieb nicht ertappen kann, gilt er so viel als der ehrlichste Mann.

437. Türk akli sonradan gelir.

١٨١	تُرْكُ	عَقْلِي	صُكْرَهْدَنْ	كَلْمُرْ
	(er) kommt	nachher	sein Verstand	der Türke
	vient	après	son intelligence	le Turc

Türk akli sonradan gelür. Turk 'aqli soñradan guelur. (181: 61) → /Türk akli soñradan gelür./ **Fr.** L'esprit ne vient au Turc qu'après coup. **Alm.** Dem Türken kommt der Verstand erst wenn es zu spät ist.

438. Türk ata binicek (=binince) kendini bey oldum sanır.

١٧٨	تُرْكُ	آتَهْ	بِنِيْجَكْ	كَنْدُوِيْ
	sich selbst	steigend	dem (auf das)	der Türke
	soi-même	montant	Pferd	le Turc
			à cheval	
	بِكْ	أَوْلَدُمْ	صَانُوْرْ	
	(er) glaubt	ich bin geworden	Bey	
	croit	Je suis devenu	Bey	

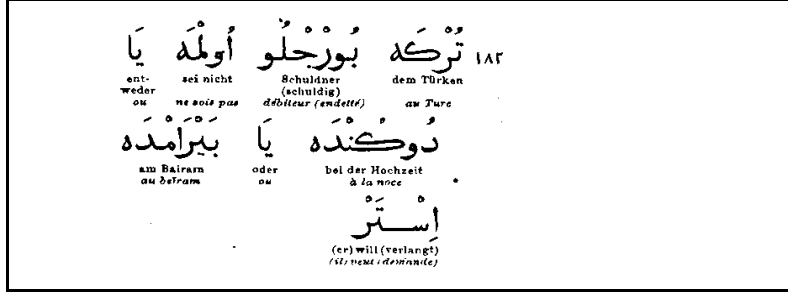
Türk atâ binîdschek gendyji beî oldúm Banûr. Turk âta binîdjek guendyîi beî oldoum sânur. (178: 61) → /Türk ata binicek gendiyi bey oldum sanür./ **Fr.** Lorsque le Turc monte à cheval, il se croit grand seigneur. **Alm.** Wenn der Türke zu Pferd steigt, dünkt er sich ein grosser Herr.

439. Türk danışment olur, adam olmaz.

١٨٠	تُرْكُ	دَانِشْمَنْدْ	أَوْلُوْرْ	أَدَمْ
	der Türke	gelehrt	wird	Mensch
	le Turc	littéré	devient (se fait)	homme
	أَوْلَمَازْ			
	wird nicht			
	ne devient pas			
	(ne se fait pas)			

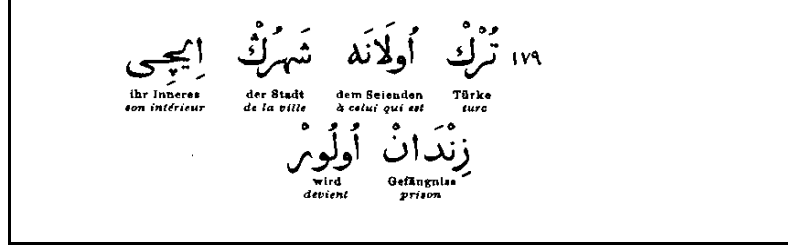
Türk danışmènd olúr adám olmâf. Turk dānichmend olour âdam olmâz. (180: 61) → /Türk danışmend olur adam olmaz./ **Fr.** D'un Turc on pourra faire un savant, jamais un homme. **Alm.** Der Türke mag ein Gelehrter werden, nie aber ein Mensch.

440. Türk'e borçlu olma, ya düğünde ya bayramda ister.

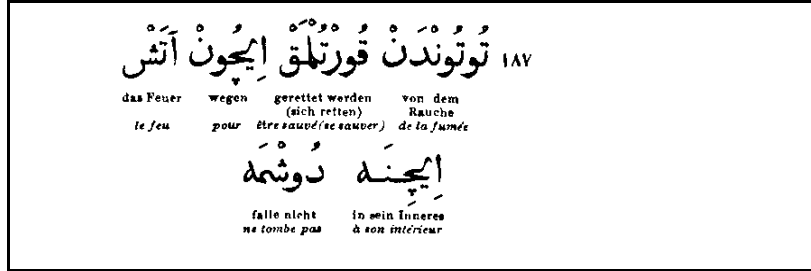
Türkè bordschlú olma ja düjündè ja bejramdá ister. Turkè bordjlou olma iä duüündè iä beïramda ister. (182: 61) → /Türk'e borçlu olma ya düyünde ya beyramda ister./ **Fr.** Garde-toi de rien devoir à un Turc; il réclamera, soit au jour des noces, soit à la fête du Beïram. **Alm.** Dem Türken bleibe nichts schuldig; am Hochzeitstage oder am Bairamfeste wird er seine Schuld eintreiben.

441. Türk olana şehrin içi zindan olur.

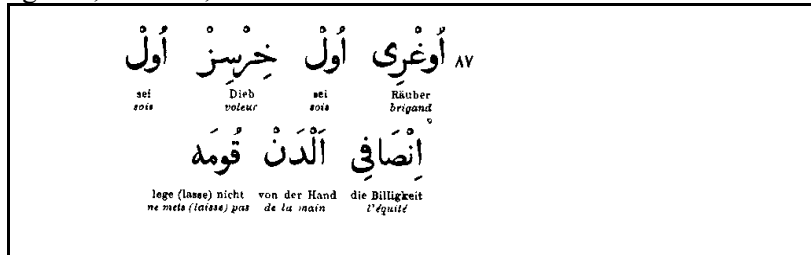
Türk olanâ schehrÿn itschî findân olúr. Turk olāna chehryñ ítchi zindān olour. (179: 61) → /Türk olana şehrim~şehrñ içi zindan olur./ **Fr.** Le Turc qui habite la ville se croit en prison. **Alm.** Dem Türken scheint die Stadt ein Gefängnis.

442. Tütünden kurtulmak için ateş içine düşme.

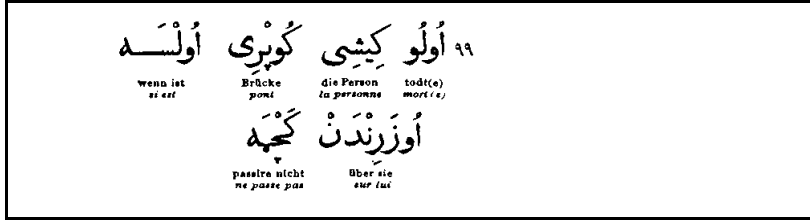
Tütündèn kurtulmák itschün atësh itschiné düschme. Tutunden qourtulmaq itchun âtech itchiné duchmè. (187: 63) → /Tütünden kurtulmak için ateş içine düşme./ **Fr.** Ne te jette pas dans le feu pour éviter la fumée. **Alm.** Um dem Rauche zu entgehen, springe nicht ins Feuer.

443. Uğru ol, hırsız ol, insafı elden koma.

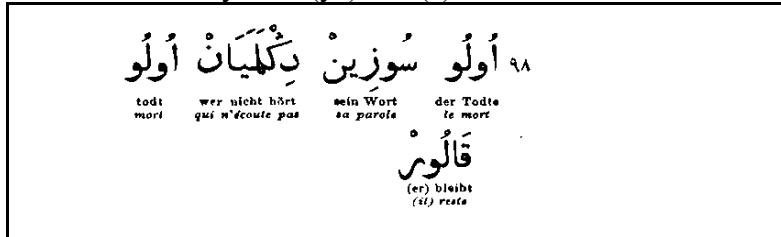
Oghrý ol chyrşyf ol inßaft elden koma. Oghry ol khysryz ol insāfi elden qoma. (87: 29) → /Oğrı ol hırsız ol insafı elden koma./ **Fr.** Brigand ou voleur, sois toujours équitable. **Alm.** Sei Räuber, sei Dieb, nur die Billigkeit lasse nie beiseite.

444. Ulu⁴ kişi köprü olsa üzerinden geçme.

Ölü kischî köprü olsa uferinden gëtschme. Eulu kichi keupry olsa uzerinden guetchmè. (99: 33) → /Ölü kişi köprü olsa üzerinden geçme./ **Fr.** D'un homme mort ne te fais pas un pont. **Alm.** Einen Leichnam benütze nicht als Brücke.

445. Ulu sözünü dinlemeyen ulu(ya)kalır (?).⁵

Ölü söfün dinlemejen ölü kalır. Eulu seuzin diñlemejen eulu qalur. (98: 33) → /Ölü sözün dinlemeyen~diñlemeyen ölü kalır./ **Fr.** Celui qui n'écoute pas les conseils des morts reste lui-même. **Alm.** Wer die Worte der Todten nicht achtet, bleibt selbst ein Todter.

446. Uluya günlük tartan kimseden hayır gelmez.

Uluja günlük thartan kimesneden chajr gelmef. Oulouia gunlyk thartan kimesneden khaïr guelmez. (100: 35) → /Uluya günlük tartan kimesneden hayır gelmez./ **Fr.** N'espère rien de bon de celui qui encense les grands. **Alm.** Von demjenigen, welcher den Grossen Wehrauch streut, kommt nichts Gutes.

447. Umulmayan taş yarar baş.

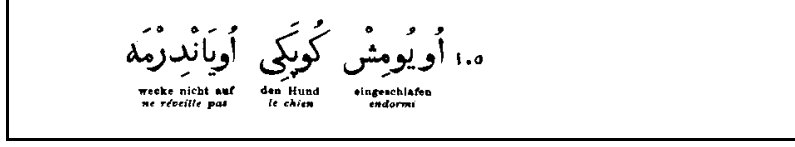

⁴ Bugün Albayrak (2009: 844) ve Aksoy (1988: 453) yayınlarında *ulu* olarak kaydedilen 444 ve 445. atasözlerinin ilk sözcükleri OS' de *ölü* biçiminde verilmiştir.

⁵ Albayrak (2009: 844) ve Aksoy (1988: 453) yayınlarında *uluyakalır* biçiminde kaydedilen bu sözcük, OS' de *ölükalar* şeklinde transkribe edilmiştir.

Ummúlmajan thášch jarár bášch. Oummoulmaïän thách iärär bách. (101: 35) → /Ummulmayan taş yarar baş./ **Fr.** Pierre qui tue tombe imprévue. **Alm.** Der ungefähre Stein schlägt dir den Schädel ein (Unverhofft kommt oft).

448. Uyumuş köpeği uyandırma.

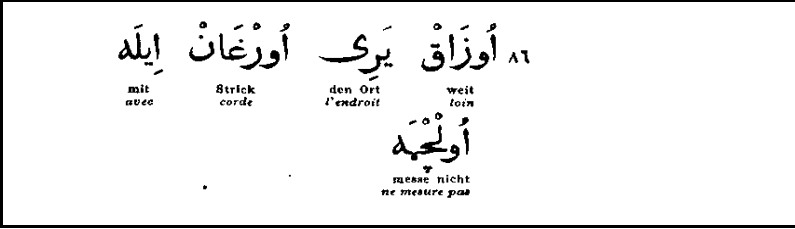
Ujumúsch kjöpeji ojandırma. Ouïoumouch kieupeïi oïandırma. (105: 35) → /Uyumuş köpeyi oyandırma./ **Fr.** N'éveillez pas le chien qui dort (N'éveillez pas le chat qui dort). **Alm.** Den schlafenden Hund wecke nicht.

449. Uyur yılanın kuyruğuna basma.

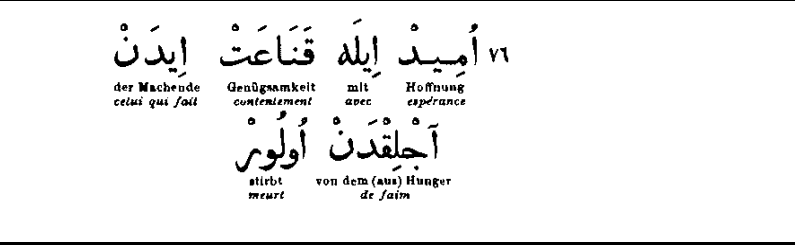
Ujúr jılanın kujruğuna bášma. Ouïour iilányñ quïroughouna bášma. (104: 35) → /Uyur yılanın~yılanın kuyruğuna basma./ **Fr.** Ne marche pas sur le serpent qui dort. **Alm.** Der Schlange, die schläft, tritt nicht auf den Schweif (Den schlafenden Löwen muss man nicht wecken).

450. Uzak yeri urgan ile ölçme.

Ufák jeri orghán ilè öltschme. Ouzāq ieri orghān ilè eultchmè. (86: 29) → /Uzak yeri organ ile ölçme./ **Fr.** Ce n'est pas au cordeau qu'il faut mesurer les grandes distances. **Alm.** Wiete Entfernungen miss nicht nach dem Stricke.

451. Ümit ile kanaat eden açlıktan ölür.

Ümîd ilè kanaat eden adschlykdän ölür. Umîd ilè qanā'at eden âdjlyqdan eulur. (76: 27) → /Ümid ile kanaat~kana'at eden açlıktan ölür./ **Fr.** Qui vit d'espérance meurt de faim. **Alm.** Wer sich mit der Hoffnung zufrieden gibt, stirbt aus Hunger.

452. Üstat kim doğar?

Ustād kīm dhoghār. Oustād kim dhoghār. (34: 13) → /Ustad kim doğar./ **Fr.** Personne ne vient maître au monde (L'exercice fait le maître). **Alm.** Wer wird als Meister geboren?

453. Vardıgım yerde karanlık ise sen de gözünü kapa.

Wardyghyn jerdè karanlyk isè sende göfyn kapà. Vārdyghyñ ierdè qarānlyq içè sende gueuzyñ qapā. (436: 137) → /Vardıgım~vardıgıñ yerde karanlık ise sen de gözüm~gözün kapa./ **Fr.** Dans un endroit ténébreux il est bon de fermer les yeux. **Alm.** Gehst im Dunklen du, mach' die Augen zu.

454. Veren el alanın üstündedir.

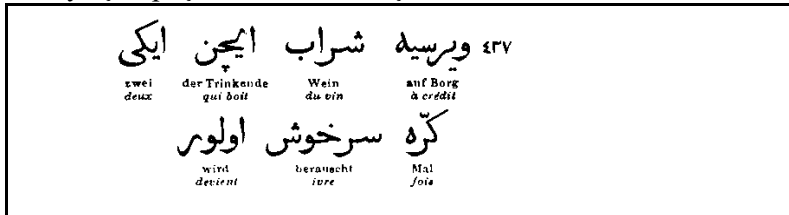
Werèn el alanyn üstindè dir. Veren el âlānyñ ustindè dir. (438: 139) → /Veren el alanım~alanın üstündedir./ **Fr.** La main qui donne est au-dessus de celle qui reçoit. **Alm.** Der Geber steht böher als der Nehmer.

455. Veren eli kimse kesmez.

Werèn el kimsè kesmèf. Veren eli kimsè kesmez. (439: 139) → /Veren eli kimse kesmez./ **Fr.** Main qui donne ne se tranche pas. **Alm.** Hand, die schenkt, wird nicht gekränkt (nicht abgeschnitten).

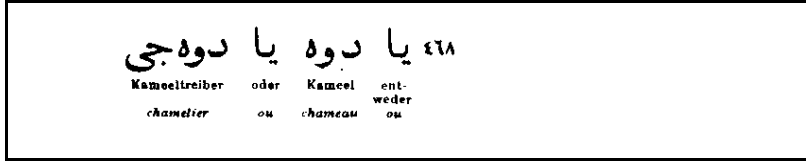
456. Veresiye şarap içen iki kere sarhoş olur.

Wersijè scherāb itschèn ikí kerrè serchōsch olúr. Verçtè cherāb itchen iki kerrè serkhoch olour. (437: 137) → /Versiye şerab ien iki kerre serhoş olur./ **Fr.** Qui boit à crédit s'enivre deux fois. **Alm.** Wer anf Borg trinkt, betrinkt sich zwei Mal.

457. Ya deve ya deveci.

Ja dewè ja dewedschí. Īā devè ĩā dededji. (468: 147) → /Ya deve ya deveci./ **Fr.** Il faut être chameau ou chamelier (Il faut être enclume ou marteau). **Alm.** Entweder Kameel oder Kameeltreiber (Entweder Hammer oder Amboss)

458. Ya devlet başa ya kuzgun leşe.

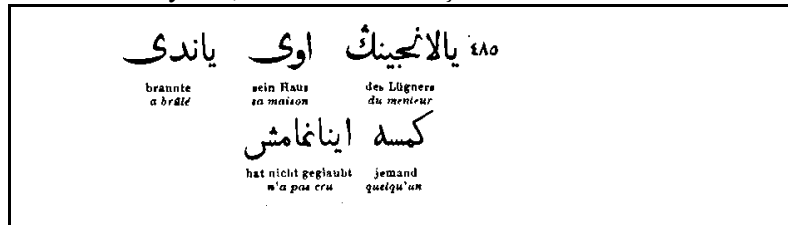
Ja dewlèt baschā ja kufghún lāsçhè. Īā devlet bācha ĩā qouzhoun lechè. (467: 147) → /Ya devlet başa ya kuzgun leşe./ **Fr.** Ou la puissance ou la potence. **Alm.** Entweder das Haupt über Alle erhaben, oder als Leiche ein Futter den Raben!

459. Yağmurdan kaçan doluya uğradı.

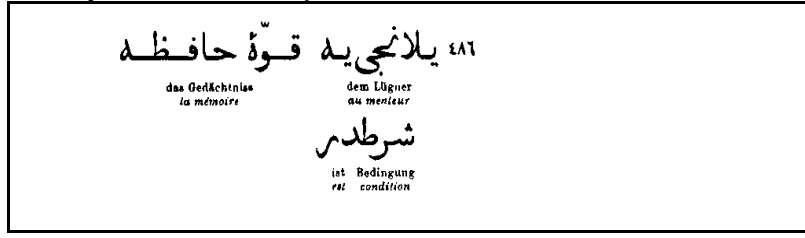
Jaghmurdān katschān dholujā oghradý. Īāghmourdan qāтчān dholouĭa oghrādy. (476: 149) → /Yağmurdan kaçan doluya oğradı./ **Fr.** En fuyant la pluie, on rencontre la grêle (Eviter Charybde et tomber en Scylla). **Alm.** Wer dem Regen entflieht, geräth in den Hagel (Aus dem Regen in die Traufe).

460. Yalancının evi yandı, kimse inanmamış.

Jalandschinýn ewí jandý kimsè inānmamýsch. Īalāndjinyñ evi ĩāndy kimsè inānmāmych. (485: 151) → /Yalancının~yalanciniñ evi yandı kimse inanmamış./ **Fr.** La maison du menteur a brûlé, et personne ne l'a cru. **Alm.** Das Haus des Lügners ist abgebrannt und Niemand hat es geglaubt.

461. Yalancıya kuvve-i hafıza şarttır.

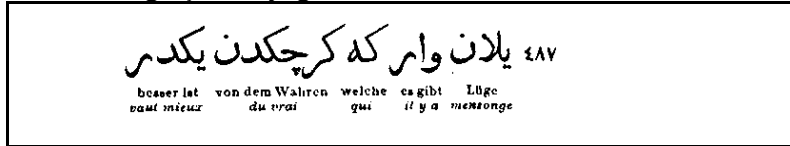
Jalandshijâ kuwvêji hafyfê schârthdir. İalândjîia qouvveî hâfyzè charthdir. (486: 151) → /Yalancıya kuvveyi hafize şartdır./ **Fr.** Au menteur il faut avant tout de la mémoire. **Alm.** Zum Lügen braucht man vor Allem gutes Gedächtniss.

462. Yalanı oran ile söyle.

Jalanı oranile söjlê. İalâni oranîle seuilê. (488: 151) → /Yalanı oranile söyle./ **Fr.** Mentez, mais avec mesure. **Alm.** Lüge, aber mit Mass.

463. Yalan var ki gerçekten yeğdir.

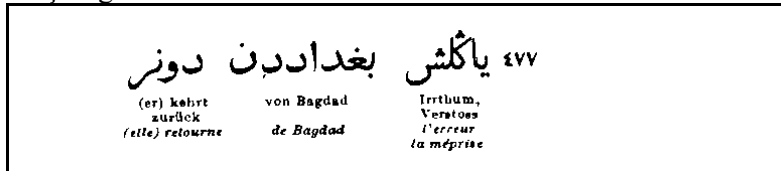
Jalân var ki gertschekdên jêkdir. İalân vâri ki guertchekden îekdir. (487: 151) → /Yalan var ki gerçekden yekdir./ **Fr.** Certains mensonges valent mieux que la vérité. **Alm.** Manche Lügen sind besser als die Wahrheit.

464. Yalnızlık Tanrı'ya yaraşır.

Jalynyñlyk tanrijâ jaraschûr. İalyñzylyq tañriia iarâchur. (478: 149) → /Yalnızlık~yalnızlık Tanrı'ya~Tañrı'ya yaraşır./ **Fr.** Il n'appartient qu'à Dieu d'être seul. **Alm.** Allein zu sein ziemt nur Gott.

465. Yanlış Bağdat'tan döner.

Janlysch baghdaddân dönêr. İañlych baghdâddan deuner. (477: 149) → /Yanlış~yañlış Bağdat'dan döner./ **Fr.** Une faute revient de Bagdad (Un faute revient de bien loin). **Alm.** Ein Verstoos kehrt von Bagdad zurück (Nichts ist so fein gesponnen, endlich kommt es an die Sonnen).

466. Yapmak güçtür, yıkmak kolaydır.

٤٦٥ ياقق كوچدر يقق قولايدير			
ist leicht est facile	umwerfen renverser	ist schwer est difficile	machen faire

Jâpmak gütschdir jÿkmak kolâjdir. İâpmaq gutchdir İyqmaq qolâidir. (465: 145) → /Yapmak güçtür yıkmak kolaydır./ **Fr.** Faire est difficile, défaire facile. **Alm.** Errichten ist schwerer als Vernichten.

467. Yaramaza kendi belası yeter.

٤٧١ يارامازه كندی بلاسي		
sein Unglück son malheur	eigen propre	dem Taugenichts au nourris
٤٧٢ يتر (es) genügt es/it		

Jaramafâ gendÿ belası jetêr. İârâmâza guendÿ belâçi İeter. (471: 147) → /Yaramaza gendÿ belası yeter./ **Fr.** Le méchant porte sa peine en lui-même. **Alm.** Der Böse trägt seine Strafe in sich.

468. Yaramaz demirden iyi kılıç olmaz.

٤٦٩ ياراماز تيموردن ايو قليچ			
Säbel sabre	gut bon	von dem Eisen du fer	untauglich, schlecht qui ne vaut rien, mauvais
اولماز wird nicht ne devient pas			

Jaramâf demirdên ejÿ kylydsch olmaf. İârâmâz demirden eÿu qylydj olmaf. (469: 147) → /Yaramaz demirden eÿu kılıç olmaz./ **Fr.** De mauvais fer on ne fait pas bonne lame. **Alm.** Auns schlechtem Eisen wird kein gutes Schwert.

469. Yaramaz komşunun yedi mahalleye dek zararı var.

٤٧٠ ياراماز قوشونك يدي		
sieben sept	des Nachbarn du voisin	liederlich qui ne vaut rien
محله يديك ضرري وار lat vor- handen il y a		
sein Schaden son dommage	bis jusque	dem Stadt- viertel au quartier

Jaramâf komschunún jedi mahallejêdek fararı var. İârâmâz qomchounouñ İedi mahalleİedek zararı vâr. (470: 147) → /Yaramaz komşunun~komşunuñ yedi mahalleye dek zararı var./ **Fr.** L'influence d'un mauvais voisin se fait sentir à travers sept quartiers. **Alm.** Ein böser Nachbar macht sich sieben Stadtviertel weit fühlbar.

470. Yârin nimetini düşman gibi ye.

٤٧٢ يارك نعمتين دوشمن كبي يد			
isn mange	wie comme	Feind ennemi	seine Wohl- that son bienfait
des Frenn-les de l'ami			

Jarın nimetın düşmên gibî jê. İläryñ ni' metin duchmen guibi îe. (472: 147) → /Yarın~yârîñ nimetin~ni' metin düşmen gibi ye./ **Fr.** Accepte les bienfaits de ton ami comme s'il était ton ennemi. **Alm.** Wohlthaten des Freundes genieße, als wäre er dein Feind (Benütze deine Freunde nur in der bescheidensten Weise).

471. Yaşı at pazarında sorarlar.

ياشى ات بازارنده سوررلار ٤٧٥			
nie fragen	auf seinem Markte	das Pferd	das Alter
ils demandent	sur son marché	le cheval	l'âge

Jaschî át bafarında Borarlar. İächi át bāzārında sorarlar. (475: 149) → /Yaşı at bazarında sorarlar./ **Fr.** Ce n'est qu'au marché aux chevaux qu'on s'informe de l'âge. **Alm.** Um das Alfer fragt man nur aut dem Rossmarkte.

472. Yatan aslandan gezen tilki yeğdir.

ياتان ارسلاندن گزن تلکی ٤٧٦			
Fuchs der spazierende	von dem Löwen	legend	
renard qui se promène	du lion	couché	
يکدر			
ist besser oaut mieux			

Jatán arslándan gefên tilkí jêkdir. İätān arslāndan guezen tilki îekdir. (466: 145) → /Yatan arslandan gezen tilki yekdir./ **Fr.** Mieux vaut renard en vie que lion mort. **Alm.** Besser ein lebender Fuchs als ein todter Löwe.

473. Yavuz köpek ne yer ne yedirir.

ياوز كوپك نه ير نه ٤٧٩				
noch	isst	weder	Hund	schlimm
ni	(il) mange	ni	chien	méchant
يدير				
lässt essen (il) laisse manger				

Jaúf kjöpék nè jer nè jedirür. İäouz kieupek nè îer nè îedirur. (479: 149) → /Yauz köpek ne yer ne yedirür./ **Fr.** Chien méchant ne mange pas et ne laisse pas manger les autres. **Alm.** Der böse Hund frisst weder selbst, noch läßt er andere fressen.

474. Yayı pek çekme kırılır.

ياي پك چكمه قيريلور ٤٨٠			
(or) bricht	ziehe nicht	(zu) mehr	den Bogen
(il) se casse	ne tire pas	trop (trop)	l'arc

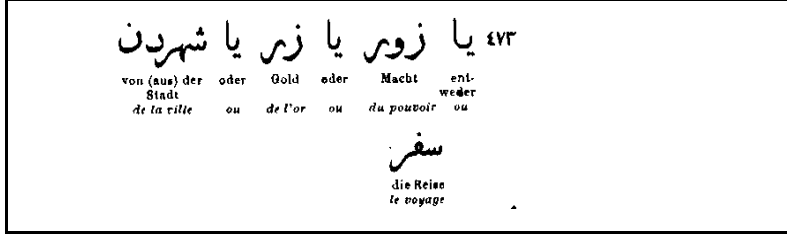
Jajı pek tşekme kırılür. İäü pek tchekmè qirilur. (480: 149) → /Yayı pek çekme kırılür./ **Fr.** Ne tends pas trop ton arc; il pourrait se casser. **Alm.** Spanne den Bogen nicht zu stramm-er bricht.

475. Yazıcı kendine kem yazmaz.

يازچی کندينه كم يازماز ٤٧٤			
(*) schreibt nicht	schlimm	sich selbst	der Schreiber
n'écrit pas	mal	à lui-même	l'écrivain

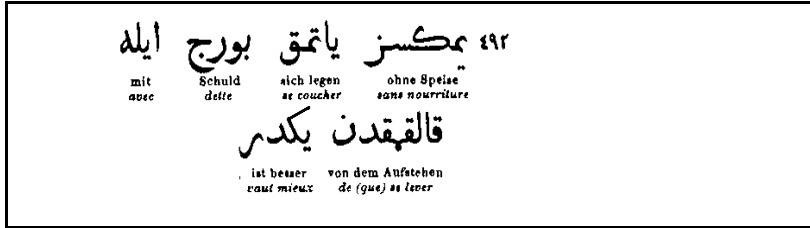
Jafidschí gendynè kem jafmáf. İāzidji guendynè kem İāzmāz. (474: 149) → /Yazici gendme kem yazmaz./ **Fr.** Personne n'écrit contre soi-même. **Alm.** Kein Schreiber schreibt schlimm von sich selbst.

476. Ya zor ya zer ya şehirden sefer.

Ja fôr ja fêr ja shehirdèn sefêr. İā zor İā zer İā chehirden sefer. (473: 149) → /Ya zor ya zer ya şehirden sefer./ **Fr.** Ou la puissance, ou l'opulence ou la partance. **Alm.** Von Dreien Eines: Macht, volle Cassen oder die Stadt verlassen.

477. Yemeksiz yatmak borç ile kalkmaktan yeğdir.

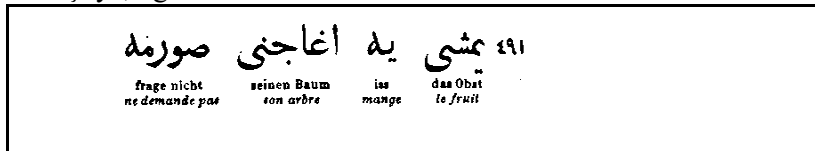
Jemeksýf jatmák bordsch ilè kalkmaktàn jèkdir. İemeksyz İātmaq bordj ilè qālqmaqdan İekdir. (492: 153) → /Yemeksiz yatmak borç ile kalkmaktan yekdir./ **Fr.** Plutôt la faim en se couchant que des dettes en se levant. **Alm.** Besser hungernd zu Bette gehen, als mit Schulden aufstehen.

478. Yemişin iyisini domuz yer.

Jemischÿn ejüsini dhomúf jer. İemichyñ eüçini dhomouz İer. (490: 153) → /Yemişin~yemişin eyüsini domuz yer./ **Fr.** Les meilleurs fruits sont mangés par les porcs. **Alm.** Die besten Früchte fressen die Schweine.

479. Yemişi ye, ağacını sorma.

Jemischí jè aghadschiní Borma. İemichi İe aghādjini sorma. (491: 153) → /Yemişi ye ağacını sorma./ **Fr.** Mange le fruit et ne te soucie pas de l'arbre. **Alm.** Iss das Obst und frage nicht nach dem Baume.

480. Yemiş olmayan ağaca taş atmazlar.

٤٨٩ يميش اولميان اغاجه طاش			
Stein pierre	dem Baume à l'arbre	nicht seiend (okj) n'est pas	Obst (du) fruit
آتمازلر			
sie werfen nicht ils ne jettent pas			

Jemisch ólmajân aghadschâ thasch atmaflâr. İemich olmaïân aghâdja thâch âtmâzlar. (489: 153) → /Yemiş olmayan ağaca taş atmazlar./ **Fr.** On ne jette des pierres qu'aux arbres fruitiers. **Alm.** Nur auf Fruchtbäume wirft man Steine.

481. Yıkılan yıkılanı sever.

٤٨١ يقلان يقلا نی سور		
(er) liebt (il) aime	den Umgewor- lenen celui qui a été renversé	der Umgewor- tene celui qui est renversé

Jykilân jykilânı sewêr. İyqilân iyqilânı sever. (481: 151) → /Yıkılan yıkilani sever./ **Fr.** L'homme ruiné aime celui qui lui ressemble. **Alm.** Ein Herabgekommener liebt den anderen.

482. Yiğidin sözü, demirin kertiği.

٤٨٤ يكيديك سوزي تيمورك كرتكي			
sein Kleid son habit	des Eisens du fer	sein Wort sa parole	des Ehren- mannen de l'honnête homme

Jijidÿn söfi demiryñ kürtegi. İüüdyñ seuzi demiryñ kurtegui. (484: 151) → /Yiyidin~yiyidin sözi demirin~demirin kürtegi./ **Fr.** Propos d'homme loyal, pourpoint de métal. **Alm.** Manneswort, ein eiserner Hort.

483. Yiğit başından devlet irak değildir.

٤٨٢ يكت باشندن دولت ايراق			
weit loin	das Glück la fortune	von seinem Haupte de sa tête	der Tapfere le valeureux
دكلدر			
ist nicht n'est pas			

Jijüt baschindân dewlêt irāk dejüldir. İüüt bâchindan devlet irâq deüldir. (482: 151) → /Yiyit başından devlet irak deyildir./ **Fr.** La fortune aide les intrépides. **Alm.** Dem Haupte des Kühnen steht das Glück nicht ferne (Dem Kühnen lächelt das Glück).

484. Yiğit meydanda belli olur.

٤٨٣ يكت ميدانده بللو اولور			
wird devient	offenkun- dig évident	auf dem Schlacht- felde sur le champ de bataille	der Tapfere le valeureux

Jijüt mejdandâ bellü olur. İüüt meidânda bellu olour. (483: 151) → /Yiyit meydanda bellü olur./ **Fr.** C'est sur le champ de bataille que le brave se fait connaître. **Alm.** Auf dem Wahlplatze zeigt sich der Tapfere.

485. Yiyen bilmez doğrayan bilir.

ه. بين بيلز طوغرايان بيلور			
weiss	der Bereitende	weiss	der
sait	celui qui prépare	nicht	Essende
		pas	celui qui
			mange

Jejen bilmêf dhoghrajan bilûr. Īejen bilmez dhoghraian bilur. (500: 155) → /Yeyen bilmez doğrayan bilûr./ **Fr.** C'est le producteur, et non pas le consommateur, qui sait apprécier les choses selon leur véritable valeur. **Alm.** Wer sie bereitet, nicht wer sie verzehrt, der kennt der Sachen wahren Werth.

486. Yolcuya yol gerek.

٤٩٨ يولجي ده يول كرك		
ist nöthig	Weg	dem Reisenden
il /oui	chemin	au voyageur

Joldschujâ jol gerêk. Īoldjouia iol guerek. (498: 155) → /Yolcuya yol gerek./ **Fr.** Il faut du chemin au voyageur. **Alm.** Zum Wandern bedarf's des Weges.

487. Yolu iyi bilen yorulmaz.

٤٩٩ يولي ايو بيلان يورلماز			
(er) ermüdet	der Wissende	gut	den Weg
nicht	celui qui sait	bien	le chemin
ne se fatigue pas			

Jolú ejú bilên jorulmâf. Īolou eü bilen ioroulmâz. (499: 155) → /Yolu eyü bilen yorulmaz./ **Fr.** Qui connaît bien son chemin ne se fatigue pas. **Alm.** Wer den Weg kennt, ermüdet nicht.

488. Yorganna göre ayağını uzat.

٤٩٣ يورغانه كوره اياغشى		
deinen Füsse	gemäß	seiner Decke
ton pied	en proportion	à sa couverture
		اوزات
		strecke aus
		allonge

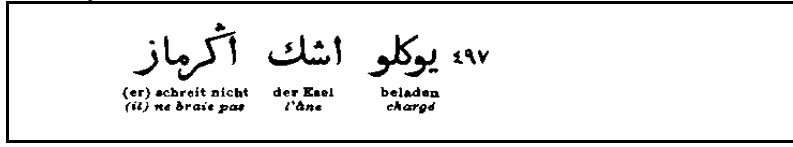
Jorghaniná göre ajaghyní ufât. Īorghānina gueurè aīāghyñi ouzât. (493: 153) → /Yorganina göre ayağını-ayağını uzat./ **Fr.** Il faut allonger les pieds selon la couverture (Selon le bras la saignée). **Alm.** Nach der Decke deine Füsse strecke.

489. Yük baçtan ağlamaz.

٤٩٦ يوك باجدن اغلاماز		
weint nicht	vom Zolle	die Last
ne pleurt pas	du péage	la charge

Jük badschdân aghlamâf. Īük bādjan aghlāmâz. (496: 153) → /Yük bacdan ağlamaz./ **Fr.** Ce n'est pas la marchandise qui se plaint du péage. **Alm.** Die Waare klagt nicht über den Zoll.

490. Yüklü eşek anırmaz.

Jüklü eşek anırmâf. İuklu echek añırmâz. (497: 155) → /Yüklü eşek anırmaz~anırmaz./ **Fr.** L'âne chargé ne braie pas. **Alm.** Der beladene Esel schreit nicht.

491. Yürekten yüreğe yol var.

Jürekden jürejë jol var. İürekden iüreë jöl vār. (494: 153) → /Yürekden yüreye yol var./ **Fr.** Il y a un chemin d'un coeur à l'autre. **Alm.** Es führt ein Weg vom Herzen zum Herzen.

492. Yüz yüzden utanır.

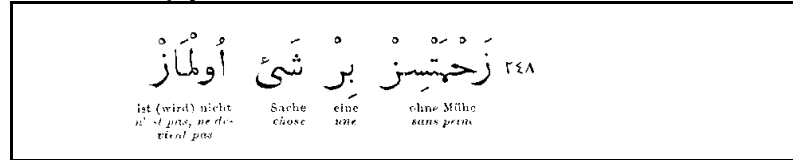
Jüf jüfdèn utanür. İüz iüzden outānur. (495: 153) → /Yüz yüzden utanür./ **Fr.** Un visage fait rougir l'autre. **Alm.** Ein Gesicht schämt sich vor dem andern.

493. Zahmetsiz bal yenmez.

fāhmetsýf bal jenmêf. Zahmetsyz bāl ienmez. (247: 83) → /Zahmetsiz bal yenmez./ **Fr.** Point de miel sans peine. **Alm.** Kein Honig ohne Mühe.

494. Zahmetsiz bir şey olmaz.

fahmetsýf bir schèi olmâf. Zahmetsyz bir chei olmâz. (248: 83) → /Zahmetsiz bir şey olmaz./ **Fr.** Rien sans peine (Nul bien sans peines) **Alm.** Nichts ohne Mühe.

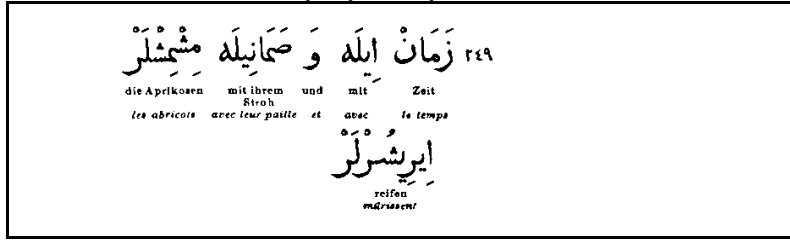
495. Zamana uymak gerek.

femanè ujmâk gerêk. Zemānè ouimaq guerek. (251: 85) → /Zemane uymak gerek./ **Fr.** Il faut s'accomoder au temps. **Alm.** In die Zeit muss man sich schicken.

496. Zaman ile ve saman ile mişmişler erişirler.

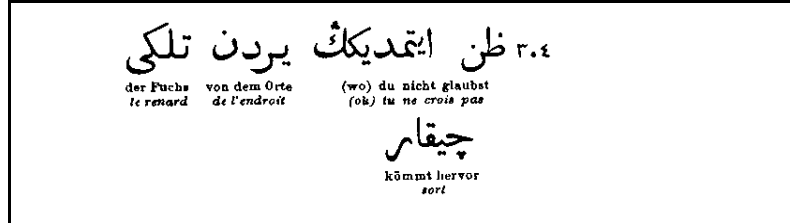
femān ilè we Bamanîle myschmyschlèr irischürlèr. Zemān ilè vè samānîlè mychmychler irichurler. (249: 83) → /Zeman ile ve saman ile mişmişler irişürler./ **Fr.** Avec le temps et de la paille les abricots mûrissent (Avec le temps et la paille les nèfles mûrissent). **Alm.** Dank der Zeit und dem Stroh reifen die Aprikosen.

497. Zaman saman satar.

femān Bamān Batār. Zemān samān sātār. (250: 83) → /Zeman saman satar./ **Fr.** Le temps fait tout vendre, jusqu'à la paille. **Alm.** Die Zeit bringt auch das Stroh auf den Markt (Kommt Zeit, kommt Rath).

498. Zannetmediğin yerden tilki çıkar.

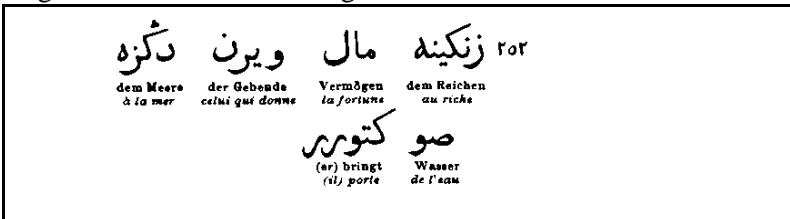
fann êtmediğyn jerdèn tilkî tshykar. Zann etmediğyn yerden tilki tchyqār. (394: 99) → /Zann etmediğyn~etmediğyn yerden tilki çıkar./ **Fr.** Le renard sort d'où l'on s'y attend le moins. **Alm.** Wo man es am wenigsten vermuthet, dort springt der Fuchs heraus.

499. Zarara gülücü olma.

fararâ gülüdshî olma. Zarara guludji olma. (283. 93) → /Zarara gülücü olma./ **Fr.** Ne ris pas du malheur (d'autrui). **Alm.** (Fremden) Schadens spotte nicht.

500. Zengine mal veren denize su getirir.

fenginè māl werèn denifè Bu getürür. Zenguînè māl veren deñizè sou gueturur. (252: 85) → /Zengine mal veren denize~deñize su getürür./ **Fr.** Donner au riche, c'est verser de l'eau dans la mer. **Alm.** Dem Reichen schenken, heisst Wasser ins Meer giessen.

Sonuç

Makalede bir transkripsiyon metni olan *Osmanische Sprichwörter*'deki 100 (401-500 arası) atasözü ele alınmıştır. Eserde atasözlerinin Arap harfli metinleri yanında Latin harflerinin de kullanılması sözcük ve eklerin telaffuzlarına dair bilgiler vermektedir.

Buna göre telaffuzla ilgili olarak şu sonuçlara varmak mümkündür.

1. Kimi sözcük ve eklerde ünlü ve ünsüz uyumlarına aykırı telaffuzlar söz konusudur.

Dil uyumuna aykırı telaffuzlar: *babasin* (423), *beyramda* (440), *çkarür* (424), *damlasile* (412), *fikredup* (417), *kabina* (410), *kiran* (420), *kirilür* (474), *tembellik* (430), *yaraşür* (464), *yazici* (475), *yıkılan* (481), *yilani* (424) vb.

Dudak uyumuna aykırı telaffuzlar: *altündür* (416), *çkarür* (424), *devletlü* (405), *geçinür* (427), *gelür* (426), *görinür* (322), *görüßen* (435), *güçdür* (466), *gülüci* (499), *irişürler* (496), *kalür* (401), *köprü* (444), *kudretüm* (429), *kuvvetlü* (406), *sözün* (445), *tatlü* (424), *utanür* (492), *üstindedir* (454), *yedirür* (473), *yokdur* (429) vb. Buna karşın: *bağlıy* (324), *kaşır* (402), *kuyruğuna* (449), *yedirirler* (348), *yolcuya* (486), *yolu* (487).

Ünsüz uyumuna aykırı telaffuzlar: *achıktan* (451), *alçakdan* (403), *gerçekden* (463), *güçdür* (335), *irakdan* (426), *şartdır* (461).

2. ت ile yazılan *tepme* (*depme*) (431), *tilki* (*dilkü*) (433) sözcüklerinin ilk ünsüzleri /d/ ile yani tonlu olarak da telaffuz edilebilmektedir.

3. *Düyünde* (440), *geleceyi* (433), *köpeyi* (448), *öyrenür* (435), *öyütler* (411), *yiğit* (483), *yiüre* (491) sözcüklerinde ك ile yazılan ünsüzler akıcılaşarak /y/ ile telaffuz edilmektedir.

4. *Ummulmayan* (447) sözcüğünün telaffuzunda ikizleşme olmaktadır.

5. *Yauz* (473) sözcüğünün telaffuzunda iç seste ünsüz düşmesi olmaktadır.

6. *Oğrı* (436), *oğru* (443), *oğra-* (459), *organ* (450), *oyandır-* (448) sözcüklerinin ilk ünlüleri geniş olarak telaffuz edilmektedir.

7. تئبل olarak yazılmasına rağmen, bu sözcük benzeşme yoluyla *tembel* (428, 429, 430) biçiminde telaffuz edilmektedir.

8. ب ile yazılan -up zarf-fiil eki /p/ ile telaffuz edilmektedir: *fikredup* (417)

9. *Doluya* (459), *doğrayan* (485) sözcüklerindeki ilk ünsüzler kalplaşmış olarak ط ile yazılmakta fakat /d/ ile telaffuz edilmektedirler.

10. يموردين yazılmakla birlikte *demirden* (468) biçiminde telaffuz edilmektedir.

11. *Zeman* (496, 497) sözcüğünün telaffuzunda henüz ünlü uyumu yoktur.

12. جى biçiminde yazılan ekin telaffuzu -üci'dir: *gülüci* (499)

KAYNAKÇA

Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, I-Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yay.

Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*. İstanbul: Kapı Yay.

Duman, M. (2005). “Modern Türkiye Türkçesinde Yazı ve Söyleyiş İlişkisi”. *Türk Dili*, S. 625, s. 3-10.

Durmuş, O. (2017). “Türkiye Türkçesinin Basılı İlk Atasözleri: H. Megiser’in Paroemiologia Polyglottos Adlı Eserinde Yer Alan Atasözleri”. Vefatının 20. Yılı Münasebetiyle Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı içinde (s.659-678). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.

Hazai, G. (2012). *Türkiye Türkçesinin Dünü ve Bugünü*. Çev. Tefik Turan. Ankara: TDK Yay.

K. K. Orientalische Akademie (1865). *Osmanische Sprichwörter*, Wien: K.K. Hof- und Staats-Druckerei.

Kartalhoğlu, Y. (2010). “Havier Bianchi’nin Dictionnaire Français-Turc Adlı Sözlüğünde İmlanın Gizlediği Telaffuzlar”, *Türkbilig*, S. 20, s. 1-11.